

Тематичний напрямок: інші актуальні питання конституційного, муніципального, адміністративного, фінансового права

Кучма О.Л.

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДО ПИТАННЯ ПРО ВПЛИВ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ НА ПРАВОВІДНОСИНИ

Конституційний Суд України (далі – КСУ) є важливою інституцією, покликаною вирішувати питання про відповідність Конституції України законів України та інших актів. Проте, не завжди визнання відповідного акту неконституційним вирішує питання якісного врегулювання правовідносин.

Так, рішенням КСУ від 20.12.2016 №7-рп/2016 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) в т.ч. положень другого речення частини сьомої статті 43 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» визнано неконституційним друге речення частини сьомої статті 43 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», яким встановлювалось що загальний розмір пенсії тимчасово з 1 січня 2016 року по 31 грудня 2016 року не може перевищувати 10740 гривень [1].

Згідно з ч.2 ст. 152 Конституції України Закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення [2].

Тобто конкретна норма Закону визнана неконституційною та втратила чинність. При цьому, інші норми, які будуть прийняті пізніше не підпадають під юридичні наслідки вищезгаданого рішення КСУ.

Враховуючи те, що до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» внесені зміни про такі ж обмеження у розмірі пенсії, тільки за інший період (01.01.2017-30.12.2017), який не був предметом розгляду у згаданому рішенні КСУ, а також те, що рішення про визнання неконституційною норми Закону про обмеження пенсії базувалось не на періоді обмеження, а на інших обставинах, які актуальні і для інших періодів, є всі підстави вважати, що нові зміни є такими, що суперечать Конституції України.

Проте, для визнання нових змін неконституційними необхідно знову звертатись до КСУ. Таке регулювання відносин не можна назвати ефективним - хоча рішення КСУ і вірне та для осіб, яких стосується дане рішення проблеми в цілому не вирішило.

Про ситуацію, яка склалась попереджав у окремій думці до даного рішення КСУ суддя І. Д. Сліденко, зокрема «...*Конституційний Суд України оприлюднив Рішення 23 грудня 2016 року, тобто за 8 днів до закінчення дії оспорюваних норм. При цьому ніяких загальних застережень щодо подібної практики Верховної Ради України він не зробив.*» [1].

Також проблемним є ситуації, коли рішення КСУ створює прогалину в регулюванні правовідносин, визнаючи неконституційною норму.

Так, наприклад, рішенням КСУ від 28.02.2018 року №2-р/2018 у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики» визнано неконституційним Закон України «Про засади державної мовної політики» від 3 липня 2012 року [3].

Відповідно, даний Закон втратив чинність з дня ухвалення КСУ згаданого рішення. Проте це автоматично не повернуло чинності попередньому Закону Української РСР «Про мови в Українській РСР». І до набрання чинності Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» в державі був відсутній Закон, який регулював би мовне питання (тільки стаття Конституції України, що замало для врегулювання спірних ситуацій).

КСУ в рішеннях інколи зазначає про необхідність у визначений строк прийняти нормативно-правовий акт, який регулював би відносини. Проте, не завжди рішення КСУ в даній частині виконується в строк чи взагалі виконується.

Доцільно при прийнятті КСУ рішення про визнання положення чи в цілому нормативно-правового акту неконституційним, розуміючи що потреба суспільства у врегулюванні правовідносин залишається, в рішенні визначити механізм регулювання відносин в подальшому. Наприклад, зазначити, що уповноважений орган має прийняти у визначені строки нормативно-правовий акт. До набрання чинності таким нормативно-правовим актом, наприклад, поновити чинність Закону Української РСР «Про мови в Українській РСР». Або передбачити інший механізм регулювання правовідносин (наприклад, регулювати в порядку, визначеному іншим нормативно-правовим документом, доки не приймуть новий якісний документ в означеній царині), але не залишати прогалину у врегулюванні.

Оскільки не всі рішення КСУ можуть передбачати механізм врегулювання правовідносин після визнання неконституційним норм, доцільно внести зміну до Конституції України, передбачивши, що при визнанні неконституційним окремого положення, нормативно-правового акта, поновлюють чинність положення, нормативно-правові акти, які втратили чинність (виключені, скасовані) окремим положенням, нормативно-правовим актом, який визнано неконституційним, якщо інше не визначено у рішенні КСУ.

Зрозуміло, що міг пройти значний проміжок часу, напрацюватися нова база законів та підзаконних нормативно-правових актів, які принципово інші, що не заважає суддям КСУ у рішенні зазначити, що попереднє законодавство діє в частині, яка не суперечить, нормативно-правовим актам прийнятим пізніше, чи запропонувати альтернативний шлях. Кожна ситуація потребує індивідуального підходу та відповідального ставлення кожної владної структури до своїх повноважень та юридичних наслідків прийнятих рішень.

У наведених прикладах «головні винуватці» безперечно не судді КСУ, які своїми рішеннями вказують на помилки та спонукають до покращення законодавчої бази і КСУ не повинен перебирати на себе повноваження Верховної

Ради України чи Кабінету Міністрів України в частині розробки нових нормативно-правових документів. Проте, маючи повноваження визнати неконституційним (по суті, скасувати) рішення даних органів необхідно уникати вакууму у правовому регулюванні та визначати яким чином мають врегулюватися відносини.

Варто притягати до відповідальності осіб за невиконання рішення КСУ в частині зобов'язання розробки нових норм, виконання інших зобов'язань, визначених рішенням КСУ. Також варто притягати до відповідальності осіб, які незважаючи на визнання КСУ неконституційним положення нормативно-правового акта, пропонують зміни, аналогічні неконституційним. Зрозуміло, що зміни до законів приймаються не одноосібно, проте особа, відповідальна за якісну розробку документів, зайшовши навіть в законодавчу базу бачить посилання на відповідне рішення КСУ та ігнорує його. Тому можемо констатувати, як мінімум, халатне ставлення до посадових обов'язків, наслідком якого є зіпсований імідж важливих державних інституцій та вчергове порушені права осіб.

Список використаних джерел:

1. Рішення Конституційного Суду України від 20 грудня 2016 р. №7-рп/2016 / Конституційний Суд України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/na07d710-16#n2> (дата звернення 18.11.2019).

2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. №254к/96-ВР / Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 18.11.2019).

3. Рішення Конституційного Суду України від 28 лютого 2018 р. №2-р/2018 / Конституційний Суд України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-18> (дата звернення 18.11.2019).